

**В. Бойко,**

кандидат юридичних наук,
здобувач наукового ступеня доктора юридичних наук
Науково-дослідного інституту публічного права

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНІВ СУДДІВСЬКОГО ВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку нашого суспільства головною проблемою судової гілки влади є виклик виваженої діяльності органів суддівського врядування в Україні. Так як, саме від них безпосередньо залежить, чи будуть суди забезпечені доброчесними і професійними суддями, чи буде правосуддя справедливим та ефективним. І як результат, чи будуть громадяни довіряти судам (суддям).

В розвитку таких засад розподілу державної влади та три гілки влади законодавчу, судову та виконавчу в правових державах, функції відбору, призначення, притягнення до дисциплінарної відповідальності, звільнення суддів, забезпечення їх недоторканості покладається на спеціальні органи суддівського врядування. В Україні це Вища рада правосуддя та Вища кваліфікаційна комісія суддів України. В умовах сьогодення вони проходять етап свого не простого становлення, як на теоретичному так й практичному рівнях. Що потребує подальшого наукового розвитку сутнісних характеристик функціонування цих державних органів.

Огляд останніх досліджень і публікацій. До проблеми сутнісної характеристики органів суддівського врядування в Україні звертали свою увагу такі вчені-юристи С. Бондар, А. Борко, І. Бенедисюк, Р. Голобутовський, О. Гумін, О. Дручек, Р. Ігонін, І. Іерусалімова, О. Клименко,

С. Кічмаренко, Я. Лазур, Н. Литвин, А. Олійник, І. Прошутя, К. Степаненко, К. Толкачев та інші. Проте, до аналізованих нами питань вони зверталися лише побічно, досліджуючи інші більш загальні, спеціальні чи суміжні виклики.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії адміністративного права та діючого законодавства з'ясувати сутнісні характеристики органів суддівського врядування в Україні.

Виклад основних положень. Право на справедливе та неупереджене правосуддя має кожен громадянин нашої держави, тому пріоритетним завданням є аналіз сутнісної адміністративної діяльності Вищої ради правосуддя. В Конституції України зазначено, що в Україні діє Вища рада правосуддя, яка: вносить подання про призначення судді на посаду; ухвалює рішення стосовно порушення суддею чи прокурором вимог щодо несумісності; розглядає скарги на рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора; ухвалює рішення про звільнення судді з посади; надає згоду на затримання судді чи утримання його під вартою; ухвалює рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; вживає заходів щодо забезпечення незалежності суддів; ухвалює рішення про переведення судді з одного суду до іншого;





здійснює інші повноваження, визначені цією Конституцією та законами України [1]. Вища рада правосуддя відповідно до ст. 2 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2] є колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування добросовісного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів [3].

Вища рада правосуддя складається з двадцяти одного члена, з яких десятьох – обирає з'їзд суддів України з числа суддів чи суддів у відставці, двох – призначає Президент України, двох – обирає Верховна Рада України, двох – обирає з'їзд адвокатів України, двох – обирає всеукраїнська конференція прокурорів, двох – обирає з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ. Порядок обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя визначається законом. Голова Верховного Суду входить до складу Вищої ради правосуддя за посадою. Строк повноважень обраних (призначених) членів Вищої ради правосуддя становить чотири роки. Одна й та ж особа не може обіймати посаду члена Вищої ради правосуддя два строки поспіль. Член Вищої ради правосуддя не може належати до політичних партій, профспілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади (крім посади Голови Верховного Суду), виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької чи творчої. Член Вищої ради правосуддя має належати до правничої професії та відповідати критерію політичної нейтральності. Законом

можуть бути передбачені додаткові вимоги до члена Вищої ради правосуддя. Вища рада правосуддя набуває повноважень за умови обрання (призначення) щонайменше п'ятнадцяти її членів, серед яких більшість становлять судді [1].

Відповідно до цього, законодавець визначив певні вимоги, щодо призначення Членів Вищої ради правосуддя. Згідно із спеціальним Законом України «Про Вищу раду правосуддя» Вища рада правосуддя є колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування добросовісного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів. Вища рада правосуддя є юридичною особою, видатки на її утримання визначаються окремим рядком у Державному бюджеті України. Статус, повноваження, засади організації та порядок діяльності Вищої ради правосуддя визначаються Конституцією України, Законом України «Про Вищу раду правосуддя» та Законом України «Про судоустрій і статус суддів». Вища рада правосуддя затверджує регламент Вищої ради правосуддя, положення якого регулюють процедурні питання здійснення нею повноважень [1].

Р. Голобутовський, вважає що Закон України від 21 грудня 2016 р № 1798-VIII. «Про вищу раду правосуддя» наділив її повноваженнями взаємодіяти з іншими суб'єктами, насамперед з органами державної влади, щодо забезпечення незалежності правосуддя та авторитету судової влади, обрання членів до її складу тощо. Відповідно до змін Конституції України в частині правосуддя і положень Закону «Про Вищу раду



правосуддя», саме Вища рада правосуддя наділяється повноваженнями призначення, звільнення та кар'єрного росту суддів, а також можливістю впливати на адміністрування судами, в т.ч. бере участь у визначенні видатків Державного бюджету України на утримання судів, органів та установ системи правосуддя, погоджує перерозподіл бюджетних видатків між судами (крім Верховного Суду). Ці повноваження дають можливість забезпечувати рівновагу судової влади серед інших гілок державної влади в Україні [4].

Відповідно до Закону від 21.12.2016 № 1798-VIII Вища рада правосуддя наділена наступною компетенцією: вносити подання про призначення судді на посаду; ухвалює рішення стосовно порушення суддею вимог щодо несумісності; забезпечує здійснення дисциплінарним органом дисциплінарного провадження щодо судді; утворює органи для розгляду справ щодо дисциплінарної відповідальності суддів; розглядає скарги на рішення відповідних органів про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора; ухвалює рішення про звільнення судді з посади; надає згоду на затримання судді чи утримання його під вартою чи арештом; ухвалює рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; вживає заходів щодо забезпечення авторитету правосуддя та незалежності суддів. Видає адміністративні акти судової гілки влади, зокрема щодо призначення та звільнення з посади Голови Державної судової адміністрації України, членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Вища рада правосуддя має право ухвалювати рішення стосовно порушення суддею чи прокурором вимог щодо несумісності, рішення про звільнення судді з посади; рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; рішення про переведення судді з одного суду до іншого, рішення про відрадження

судді до іншого суду того самого рівня і спеціалізації; рішення про припинення відставки судді [3].

Відповідно до цього можемо зробити висновок, що Вища рада правосуддя є головним суб'єктом публічної адміністрації судової гілки влади. До компетенції якої входить практично весь ланцюг кар'єри суддів, головні повноваження щодо видання підзаконних нормативно-правових забезпечення правосуддя та адміністративних актів, зокрема з кадрового призначення керівників забезпечуючи підрозділів судової гілки влади.

Однак на думку громадських активістів результати практичної діяльності Вищої ради правосуддя попереднього складу була не належна. Наприклад, не відсторонювались від правосуддя судді, по яким були порушені кримінальні провадження за колабораціонізм та державну зраду, і навпаки притягувались до спеціальної дисциплінарної відповідальності судді, які приймали справедливі рішення, однак які не подобались деяким чиновникам від виконавчої влади [6].

Досить влучно зазначає С. Кічмаренко, зокрема про методи та форми її адміністративної діяльності. Вища рада правосуддя готує та ухвалює: рішення, ухвали, протокольні ухвали. Голова Вищої ради правосуддя з питань, що належать до його адміністративних повноважень, видає накази й розпорядження; Рішення Вищої ради правосуддя – це розпорядчі документи, що ухвалюються більшістю членів Ради, які беруть участь у засіданні в колегіальному порядку для розв'язання найважливіших питань, що належать до їх компетенції. За юридичними властивостями рішення можуть бути нормативно-правовими та індивідуальними (адміністративними). У нормативно-правовому рішенні відображаються питання, які обов'язкові для виконання всією судовою системою. Текст індивідуального (адміністративного) рішення складається із вступної



частини, в якій констатується стан питання, що розглядається в рішенні, і розпорядчої (тобто те, що встановила Рада й особи, які готували це рішення. Розгляд питання (справи) закінчується ухваленням рішення; ухвали, протокольні ухвали Вищої ради правосуддя – це процесуальні документи, пов'язані з відкриттям справи, зупиненням провадження у справі, залишенням заяви без розгляду та її поверненням, а також поверненням дисциплінарної скарги. Вища рада правосуддя має право ухвалювати рішення стосовно порушення суддею чи прокурором вимог щодо несумісності, рішення про звільнення судді з посади; рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; рішення про переведення судді з одного суду до іншого, рішення про відрядження судді до іншого суду того самого рівня і спеціалізації; рішення про припинення відставки судді [5].

Слушно наголошував І. Бенедисюк, що судова влада мала позбулася політичного впливу. В цьому аспекті головною складовою є політична незалежність Вищої Ради правосуддя. Адже саме вона відповідає за формування суддівського корпусу, за прийняття остаточних рішень, щодо призначення кандидатів на посади суддів та внесення відповідних подань про призначення суддів Президенту; за звільнення суддів з посади; за переведення судді з одного суду до іншого; ухвалення рішень стосовно порушення суддею чи прокурором вимог щодо несумісності; ухвалення рішень про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя. Також Вища рада правосуддя надає згоду на затримання судді чи утримання його під вартою чи арештом. Вища рада правосуддя є єдиним органом, який здійснює дисциплінарні провадження щодо суддів. Крім того, ВРП відповідає за незалежність судової влади та здійснює механізми організації бюджетних процесів у судовій владі» [7].

До повноважень Вищої кваліфікаційної комісії суддів України відноситься наступне, вона: веде облік даних про кількість посад суддів у судах, у тому числі вакантних; проводить добір кандидатів для призначення на посаду судді, у тому числі організовує проведення щодо них спеціальної перевірки відповідно до закону та приймає кваліфікаційний іспит; вносить до Вищої ради правосуддя рекомендацію про призначення кандидата на посаду судді; вносить рекомендацію про переведення судді, крім переведення як дисциплінарної санкції; визначає потреби у державному замовленні на професійну підготовку кандидатів на посаду судді у Національній школі суддів України; затверджує форму і зміст заяви про участь у доборі кандидатів на посаду судді, анкети кандидата на посаду судді, порядок складення відбіркового іспиту та методику оцінювання його результатів, порядок проходження спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді, порядок складення кваліфікаційного іспиту та методику оцінювання кандидатів, положення про проведення конкурсу на зайняття вакантної посади судді, порядок та методологію кваліфікаційного оцінювання, порядок формування і ведення суддівського дос'є (дос'є кандидата на посаду судді) та інші процедури виконання Комісією її функцій; проводить кваліфікаційне оцінювання; забезпечує ведення суддівського дос'є, дос'є кандидата на посаду судді; бере у межах компетенції участь у міжнародному співробітництві, у тому числі встановлює зв'язки з іноземними закладами, установами та організаціями, проектами міжнародної технічної допомоги, є бенефіціаром, реципієнтом міжнародної технічної допомоги, головним розпорядником міжнародної допомоги від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій [2]. В умовах сьогодення новий склад ВККСУ проходить період становлення, адже тільки на початку червня 2023р. на засіданні Вищої ради правосуддя було призначено 16 членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів





України та обрано його голову. Ним став Р. Ігнатов, суддя Київського апеляційного суду [8].

Висновки. Отже, органи суддівського врядування в Україні складається двох рівнів низового – Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та високого – Вищої ради правосуддя. Сутнісною характеристикою Вищої кваліфікаційної комісії суддів України є те, що вона є головним забезпечувальним низовим органом суддівського врядування який здійснює супровід службової кар'єри судді. Вища рада правосуддя є головним (вищим) органом суддівського врядування що забезпечує незалежність судової гілки влади від будь яких політичних та інших впливових сил. Вона має безпосередньо забезпечувати незалежність судової влади, що є необхідною умовою для здійснення правосуддя, хоча не це не самоціллю. Основною метою діяльності Вищої ради правосуддя є забезпечення Українською народом такою судовою системою, яка здійснює справедливе та ефективно правосуддя. Зовнішнім критерієм виміром належної діяльності органів суддівського врядування якого є довіра громадян до суду (судді). Яка на жаль, в умовах сьогодення є не належною. Маючи безпрецедентно вагомим повноваження щодо суддів, Вища рада правосуддя має усі законної повноваження, щоб притягувати до дисциплінарної відповідальності суддів, які допустили грубі навмисні порушення при здійсненні правосуддя, неетичну поведінку, порушили присягу судді, включно зі звільненням їх з негативних мотивів. Одночасно Вища рада правосуддя є головним суб'єктом, який має захищати суддю від необґрунтованих чи спірних звинувачень.

У статті здійснення сутнісна характеристика органів суддівського врядування в Україні. Узагальнено, що вони складається двох рівнів низового – Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та високого – Вищої ради правосуддя,

як є тісно зв'язаним спільною місією існування – забезпечення Українською народу судовою гілкою влади, яка ефективно відновлює порушенні права, свободи законні інтереси фізичних осіб, права та законні інтереси юридичних осіб, виступає справедливим арбітром у вирішенні правових спорів між особами. З'ясовано, що сутнісною характеристикою Вищої кваліфікаційної комісії суддів України є те, що вона є головним забезпечувальним низовим органом суддівського врядування який здійснює супровід службової кар'єри судді. Вища рада правосуддя є головним (вищим) органом суддівського врядування що забезпечує незалежність судової гілки влади від будь яких політичних та інших впливових сил. Вона має безпосередньо забезпечувати незалежність судової влади, що є необхідною умовою для здійснення правосуддя, хоча не це не самоціллю. Основною метою діяльності Вищої ради правосуддя є забезпечення Українською народом такою судовою системою, яка здійснює справедливе та ефективно правосуддя. Зовнішнім критерієм виміром належної діяльності органів суддівського врядування якого є довіра громадян до суду (судді). Яка на жаль, в умовах сьогодення є не належною. Маючи безпрецедентно вагомим повноваження щодо суддів, Вища рада правосуддя має усі законної повноваження, щоб притягувати до дисциплінарної відповідальності суддів, які допустили грубі навмисні порушення при здійсненні правосуддя, неетичну поведінку, порушили присягу судді, включно зі звільненням їх з негативних мотивів. Одночасно Вища рада правосуддя є головним суб'єктом, який має захищати суддю від необґрунтованих чи спірних звинувачень.

Ключові слова: Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Вища





рада правосуддя, добросовісність, довіра, ефективність, органи суддівського врядування, суд, суддя.

Boiko V. An essential description of judicial governance bodies in Ukraine

The article provides an essential description of judicial governance bodies in Ukraine. It is summarized that they consist of two levels: the lower level – the Higher Qualification Commission of Judges of Ukraine and the higher level – the Higher Council of Justice, as is closely related to the common mission of existence – to provide the Ukrainian people with a judicial branch of government that effectively restores the violated rights, freedoms and legitimate interests of individuals, rights and legitimate interests of legal entities, acts as a fair arbiter in the resolution of legal disputes between individuals. It has been found that the essential characteristic of the High Qualification Commission of Judges of Ukraine is that it is the main supporting grassroots body of judicial governance that supports the official career of a judge. The Supreme Council of Justice is the main (higher) body of judicial governance that ensures the independence of the judicial branch of power from any political and other influential forces. It should directly ensure the independence of the judiciary, which is a necessary condition for the administration of justice, although it is not an end in itself. The main goal of the activity of the High Council of Justice is to provide the Ukrainian people with a judicial system that administers fair and effective justice. An external criterion measuring the proper activity of judicial governance bodies is the trust of citizens in the court (judge). Which, unfortunately, is inappropriate in today's conditions. With unprecedented powers over judges, the High Council of Justice

has all the legal powers to bring to disciplinary responsibility judges who have committed gross willful violations in the administration of justice, unethical behavior, violated the judge's oath, including dismissing them for negative reasons. At the same time, the Supreme Council of Justice is the main entity that should protect the judge from unfounded or controversial accusations.

Key words: court, efficiency, Higher qualification commission of judges of Ukraine, judge, organs of judicial governance, Supreme Council of Justice, trust, virtue.

Література

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 липня 2010 р. № 2453VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 41.
3. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21 грудня 2016 р. 1798-VIII. Голос України від 04.01.2017. № 1.
4. Голобутовський Р. Адміністративно-правове регулювання статусу Члена Вищої Ради Правосуддя. Юридичний вісник 1 (50) 2019. С. 67–71.
5. Кічмаренко С. Поняття та зміст адміністративно-правового забезпечення незалежності судової влади в Україні. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2016. № 1. С. 33–38.
6. Чому в Україні не працює Вища рада правосуддя? Свідомі. 2023. URL: <https://svidomi.in.ua/page/chomu-v-ukraini-ne-pratsiuije-vyshcha-rada-pravosuddia>
7. Бенедисюк І. ВРЮ ухвалила історичне для української судової влади рішення – про реорганізацію Вищої ради юстиції у Вищу раду правосуддя. Вища рада правосуддя Офіційний веб-сайт. 2020. URL: <http://www.vru.gov.ua/news/1947>
8. Пришляк Н., Печенюк А. Вища кваліфікаційна комісія суддів отримала нового голову. UNIAN. 2023. URL: <https://www.unian.ua/politics/roman-ignatovnoviy-golova-vishchoji-kvalifikacijnoji-komisiji-suddiv-okks-12284226.html>

